

AGATA SZYMANIAK* – LUBLIN

SAPIENTIS EST ORDINARE.
PROF. STEFAN SWIEŻAWSKI ODCZYTANY W BIBLIOTECIE

5 grudnia 2024 roku w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL odbyło się oficjalne otwarcie wystawy poświęconej prof. Stefanowi Swieżawskiemu (1907-2004), wybitnemu filozofowi, współtwórcy lubelskiej szkoły filozoficznej, który w latach 1948-1978 był kierownikiem Katedry Historii Filozofii Średniowiecznej i Nowożytnej na Wydziale Filozofii KUL. Wystawa została przygotowana przez Bibliotekę Uniwersytecką KUL w ramach wydarzenia towarzyszącego konferencji „Stefan Swieżawski na nowo odczytany. O ciągle aktualnej wizji humanistyki, religii, relacji międzyludzkich oraz Rzeczypospolitej”, zorganizowanej przez Katedrę Historii Filozofii Nowożytnej i Współczesnej w związku z przypadającą w 2024 roku 20. rocznicą śmierci prof. S. Swieżawskiego.

Wystawę otworzył dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL Artur Podsiadły, który przywitał przybyłych gości. Po nim głos zabrali dziekan Wydziału Filozofii dr hab. Marek Lechniak, prof. KUL oraz kierownik Katedry Historii Filozofii Nowożytnej i Współczesnej prof. dr hab. Piotr Gutowski, którzy nakreślili sylwetkę prof. Swieżawskiego. Następnie kuratorzy wystawy Agata Szymaniak i dr Rafał Nawrocki z Biblioteki Wydziału Filozofii opowiedzieli o ekspozycji i omówili materiały zaprezentowane w ośmiu gablotach wystawowych, podzielonych tematycznie (il. 1).

Pierwsza gablota „Pamiętki z okresu młodości” prezentowała dokumenty z działalności Stefana Swieżawskiego w młodzieżowych organizacjach katolickich. Najstarsze z przedstawionych dokumentów to pismo zarządu Sodalicji Mariańskiej uczniów gimnazjum w Zakopanem z 1921 roku polecające przyjęcie go do „bratniej Sodalicji” we Lwowie oraz „Dyplom przyjęcia do Sodalicji Marjańskiej” z 8 grudnia 1922 roku, poświadczający przyjęcie do Sodalicji Uczniów Gimnazjum X im. H. Sienkiewicza. Wśród dokumentów były także m.in.: „Karta wstępu

* Agata Szymaniak – mgr filozofii, kustosz, Biblioteka Dziedziny Nauk Humanistycznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: agata.szymaniak@kul.pl

<https://orcid.org/0009-0002-3560-881X>

na wszystkie zebrania i wieczornicę VI. Zjazdu Związku sodalicyj mariańskich uczniów szkół średnich w Polsce” z 1924 roku, „Zaproszenie na uroczystą Akademię ku czci patrona szkół katolickich św. Tomasza z Akwinu organizowaną przez Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej «Milicja św. Tomasza z Akwinu»” z 1929 roku, „Karta wstępu na zebrania plenarne I. Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Poznaniu” z 1930 roku, „Karta uczestnictwa w Zjeździe Akcji Katolickiej w Krakowie” z 1935 roku, „Legitymacja członkowska Katolickiego Stowarzyszenia Mężów we Lwowie” z 1938 roku oraz „Karta przyjęcia w poczet czynnych członków Czytelni Katolickiej we Lwowie” z 1938 roku¹ (il. 2).

Druga gablota „W ziemiańskim dworze” skupiła się na książce *Spis sekretów kulinarnych Stefana Swieżawskiego*². Jest to zbiór przepisów gromadzonych przez kilka pokoleń rodziny Swieżawskich od połowy XVIII wieku do 1930 roku. Przed wydaniem książka miała formę luźnych zapisków, które nieuszkodzone przetrwały przez lata wojenne, a nawet uratowane z pożaru przez matkę Swieżawskiego w czasie II wojny światowej, zostały przez profesora odziedziczone. Obecne wydanie nie jest typową książką kucharską, ponieważ obok przepisów, sposobów przyrządzania i tajników kuchennych znajdują się w niej wspomnienia, zdjęcia z archiwum profesora, a także niepublikowane wcześniej rysunki, które wykonał, będąc dzieckiem. Na końcu zamieszczono różne porady gospodarskie na ówczesne kłopoty dnia codziennego, nie tylko związane z kuchnią, ale także podające m.in., jak zrobić mydło do rąk, uszczelnić piec, naprawić dziurawy pantofel czy upiększyć dziedziniec. Przepisy są napisane w pięknym staropolskim języku, stanowiącym dziś nie lada wyzwanie, aby rozpoznać zarówno niektóre składniki, jak i nazwy potraw, np. przepis na miszkulancję, czyli duszoną mieszaninę różnych mięs z warzywami³. Dla ułatwienia pod przepisami umieszczono objaśnienia, czyli „tłumaczenia receptury na język dzisiejszej kuchni”⁴. Przepisem najbardziej tajemniczym, bo z największą liczbą trudnych do zrozumienia słów jest przepis na legominę z szołowi⁵. Dla zwiedzających wystawę, ze względu na jej otwarcie przed świętami Bożego Narodzenia, organizatorzy na podstawie *Spisu sekretów kulinarnych Stefana Swieżawskiego* przygotowali karteczki z przepisami na szczupaka z barszczem burakowym, szczupaka po węgiersku, szczupaka z migdałowym sosem oraz ryby sadzone albo po czesku⁶.

Trzecia gablota „Prof. Stefan Swieżawski i Kościół katolicki” zawierała dokumenty ukazujące zaangażowanie profesora w życie Kościoła w Polsce i Kościoła powszechnego. Zaprezentowano tam telegram, który otrzymał Stefan Swieżawski

¹ Dokumenty udostępnione na wystawie, Biblioteka Uniwersytecka KUL, Sekcja Rękopisów, Rkp. 1782, k. 2-9 oraz Rkp. 1789, k. 2, 11.

² *Spis sekretów kulinarnych Stefana Swieżawskiego*, wstęp i rysunki S. Swieżawski, red. i glosy współczesne P. Bikont, Kraków 2005.

³ Tamże, s. 76.

⁴ Tamże, s. 42.

⁵ Tamże, s. 146.

⁶ Wśród pamiątek Biblioteki Wydziału Filozofii znajduje się zaproszenie na „Spotkanie Pani Filozofii z kuchnią ziemiańską”, które odbyło się w 2007 roku w Kawiarni Artystycznej „Hades” w Lublinie w związku z 100. rocznicą urodzin prof. Swieżawskiego.

Il. 1. Kuratorzy wystawy Agata Szymaniak i dr Rafał Nawrocki z Biblioteki Wydziału Filozofii podczas oprowadzania po wystawie, fot. S. Stasz

Il. 2. Archiwalne dokumenty prof. Stefana Świeżawskiego z lat 1922-1938, fot. T. Koryszko

w 1964 roku od kard. Stefana Wyszyńskiego o treści: „Niniejszym powiadamiam. Ojciec Święty Paweł VI zamianował Pana Profesora audytorem na Soborze. Proszę przyjechać do Rzymu – Stefan Kardynał Wyszyński Prymas Polski”⁷ (il. 3). Spośród wielu dokumentów, które posiada Biblioteka Uniwersytecka w swych zbiorach, na wystawę wybrano m.in. rękopis zatytułowany *Sobór* (Swieżawski był świeckim audytorem na Soborze Watykańskim II, uczestniczył w jego trzeciej i czwartej sesji), list z 1966 roku kard. Stefana Wyszyńskiego powiadamiający profesora o powołaniu go przez Komisję Plenarną Episkopatu Polski do Komitetu Honorowego Uroczystości Tysiąclecia Chrztu Polski, list z 1967 roku kard. Karola Wojtyły zapraszający na zebranie Komisji Apostolstwa Świeckich oraz list z 1975 roku sekretarza Episkopatu Polski bp. Bronisława Dąbrowskiego zawiadamiający o powołaniu Swieżawskiego na członka Komisji ds. Apostolstwa Świeckich⁸. Podkreślając zaufanie, jakim darzyły władze kościelne prof. Swieżawskiego, organizatorzy wystawy umieścili w gablocie także dwa udzielone mu zezwolenia na czytanie oraz przechowywanie książek i czasopism objętych indeksem kościelnym (jedno udzielone przez biskupa lubelskiego, drugie przez Kurie Metropolitalną w Krakowie)⁹.

W czwartej gablocie „Archiwalia” znalazły się notatki, fragmenty rękopisu książki *Owoce życia: 1966-1988*¹⁰ oraz maszynopisy artykułów *Awicenny filozoficzna teoria człowieka* i *Materiały do studiów nad Janem z Głogowa († 1507)*¹¹, zawierające odręczne notatki i poprawki Swieżawskiego¹². Profesor pozostawił po sobie bardzo wiele notatek (na wystawie pokazano tylko ich niewielką część), notował na każdym skrawku papieru, m.in. na ulotkach, zaproszeniach czy otrzymanej korespondencji, zaś szczegółowy plan, podział na części, kalendarium wydarzeń i uwagi wydawnicze *Owoców życia* zapisał na druczkach pocztowych (zachowanych i przechowywanych wraz z rękopisem) (il. 4). Z fragmentów rękopisu *Owoców życia* i fotografii profesora przygotowano kolaże, które zostały wywieszone na ścianach nad gablotami wystawowymi.

W piątej gablocie „Działalność organizacyjna w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i w Bibliotece Zakładu Historii Filozofii KUL” umieszczono dokumenty związane z działalnością Katedry Historii Filozofii Średniowiecznej i Nowożytnej

⁷ Telegram kard. Stefana Wyszyńskiego do Stefana Swieżawskiego, zbiory specjalne Biblioteki Wydziału Filozofii KUL, sygn. ArSwieżawski II/1.

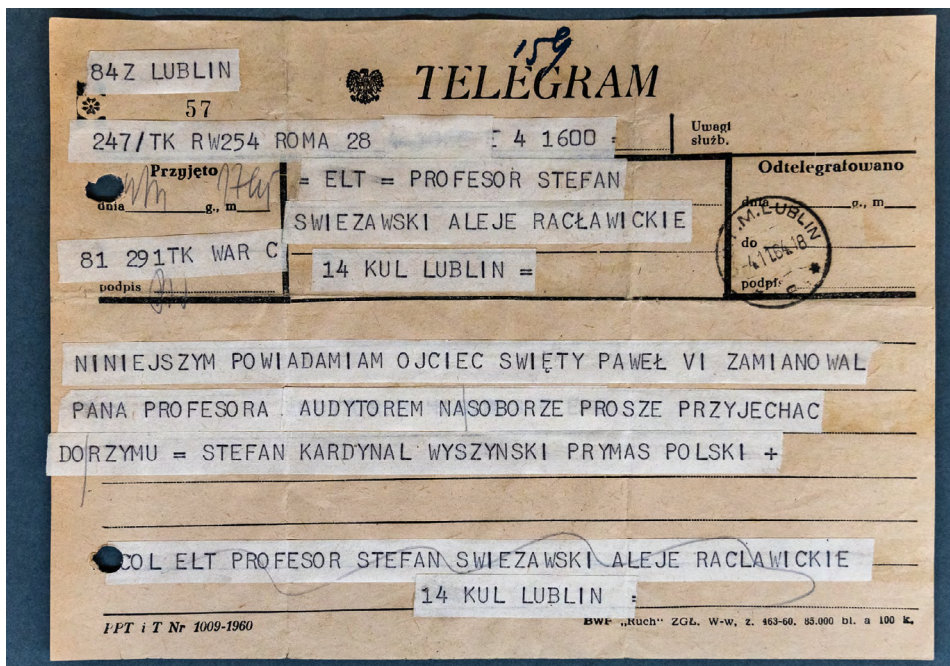
⁸ Biblioteka Uniwersytecka KUL, Sekcja Rękopisów, Rkp. 1785 oraz Rkp. 1787, k. 1, 5, 7 i 53.

⁹ Fotografie S. Swieżawskiego z kard. K. Wojtyłą dołączone do prezentowanych dokumentów pochodzą z Archiwum Uniwersyteckiego KUL.

¹⁰ Biblioteka Uniwersytecka KUL, Sekcja Rękopisów, Rkp. 1784. Książka S. Swieżawskiego *Owoce życia: 1966-1988* (Lublin 1993) stanowi trzecią część jego wspomnień. Wcześniejsze tomy to *Wielki przełom: 1907-1945* (Lublin 1989) oraz *W nowej rzeczywistości: 1945-1965* (Lublin 1991).

¹¹ Artykuł Swieżawskiego *Awicenny filozoficzna teoria człowieka* został wydany w: *Rozprawy logiczne. Księga pamiątkowa ku czci profesora Kazimierza Ajdukiewicza*, Warszawa 1964, s. 205-220, a *Materiały do studiów nad Janem z Głogowa († 1507)*, w: „Studia Mediewistyczne”, 2 (1961) s. 135-184.

¹² Rękopis *Owoce życia: 1966-1988* pochodzi z Sekcji Rękopisów BU KUL (Rkp. 1784), a maszynopisy *Awicenny filozoficzna teoria człowieka* oraz *Materiały do studiów nad Janem z Głogowa († 1507)* ze zbiorów specjalnych Biblioteki Wydziału Filozofii KUL (sygn. ArSwieżawski I/1-2).

Il. 3. Telegram kard. Stefana Wyszyńskiego do Stefana Swieżawskiego z 1964 roku,
fot. T. Koryszko

Il. 4. Fragmenty rękopisów i maszynopisów prac prof. Stefana Swieżawskiego,
fot. T. Koryszko

oraz Zakładu Historii Filozofii. Profesor Swieżawski jako kierownik katedry zajmował się także różnymi zadaniami związanymi z pełnieniem tej funkcji na uniwersytecie, stąd na wystawie pokazano przykładowe dokumenty, np. ankiety do preliminarza budżetowego, podania do różnych agend KUL: Introligatorni Biblioteki Głównej, Intendentury, dyrektora administracyjnego, dziekana Wydziału Filozofii. Bardzo interesującym maszynopisem autorstwa Swieżawskiego, który umieszczono na wystawie, jest dokument zatytułowany „Biblioteka zakładowa”¹³, przedstawiający szczegółowo opisany proces tworzenia biblioteki Zakładu Historii Filozofii (w tamtych czasach księgozbiory dzisiejszej Biblioteki Wydziału Filozofii były gromadzone w ramach istniejących na wydziale zakładów). Omówiono w nim oprócz procesu gromadzenia i opracowywania książek także kolekcjonowanie mikrofilmów oraz sposoby ich pozyskiwania, polegające na współpracy dominikanów z Saulchoir i członków francuskiej sekcji Commissio Leonina, którzy za potrzebne mikrofilmy rękopisów z polskich bibliotek (np. Biblioteki Jagiellońskiej czy uniwersytetu we Wrocławiu) zgodzili się w drodze wymiany przesyłać mikrofilmy dzieł potrzebne polskim naukowcom (profesor nazwał to prawdziwym „handlem wymiennym”). Obok maszynopisu umieszczono także księgę inwentarzową mikrofilmów oraz przykładowe (odpowiednio zabezpieczone) puszki w mikrofilmami, które stanowią zbiory specjalne Biblioteki Wydziału Filozofii. Pierwszymi, które zostały wpisane do księgi (podana jest dokładna data: 7 listopada 1962 roku), były mikrofilmy rękopisów Idziego Rzymianina *Quaestiones de esse et essentia* (w okresie, w którym Swieżawski był kierownikiem zakładu, do inwentarza wpisanych zostało 86 mikrofilmów)¹⁴. Jako pamiątka zachował się rewers z datą 11 stycznia 1957 roku (czyli przed datą rozpoczęcia wpisów do księgi inwentarzowej), podpisany przez wyrażającego zgodę prof. Swieżawskiego na wypożyczenie jednego z mikrofilmów (Humbert de Preuilly, *Commentarius in Metaphysicorum Aristotelis*). Mikrofilm ten nie został ostatecznie wpisany do inwentarza i nie ma go w zbiorach biblioteki. W gablocie pokazano także najstarsze pieczętki biblioteczne, m.in. jedną z pierwszych o treści: „Biblioteka Zakładów Naukowych Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL”.

Szоста gabłota „Publikacje z zakresu historii filozofii” zawierała głównie prace profesora dotyczące filozofii średniowiecznej. Znalazły się tam m.in. monumentalne *Dzieje filozofii europejskiej w XV wieku* (t. 1-6, Warszawa 1974-1983) wraz z ich zwieńczeniem pt. *U źródeł nowożytnej etyki. Filozofia moralna w Europie XV wieku* (Kraków 1987), ponadto *Między średniowieczem a czasami nowymi* (Warszawa 1983; wyd. 2, Warszawa 2002), *Studia z myśli późnego średniowiecza* (Warszawa 1998) oraz *Dzieje europejskiej filozofii klasycznej* (Warszawa 2000), stanowiące spisana wersję wykładów historii filozofii prowadzonych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1946-1976, a także fragmentarycznie na innych polskich uczelniach.

¹³ Maszynopis *Biblioteka zakładowa*, stanowiący część wspomnień Swieżawskiego, pochodzi z Sekcji Rękopisów BU KUL (Rkp. 1785, k. 22-26).

¹⁴ Mikrofilmy znajdujące się w zbiorach specjalnych Biblioteki Wydziału Filozofii mają następujące oznaczenia: RA – rękopisy, RB – inkunabuły, RC – starodruki, RD – druki nowe.

W siódmej gablocie „Św. Tomasz z Akwinu w myśli prof. Stefana Świeżawskiego” zostały zaprezentowane różne wydania książki profesora *Święty Tomasz na nowo odczytany* wraz z przekładami – angielskim *St. Thomas Revisited* oraz francuskim *Redécouvrir Thomas d'Aquin*¹⁵, opracowania dotyczące filozofii tomistycznej (m.in. *Byt. Zagadnienia metafizyki tomistycznej*)¹⁶ oraz edycje tekstów źródłowych św. Tomasza (*Traktat o człowieku. Suma teologii 1, 75-89*)¹⁷. Materiałom towarzyszył cytat z wypowiedzi profesora, wyjaśniający jego szczególne zainteresowanie św. Tomaszem: „Moja przygoda ze św. Tomaszem trwa i jest wspaniałą, daną mi przez Opatrzność okazją intelektualnego kontaktu przez całe życie z myślicielem, który, jestem przekonany, był nie tylko wielkim teologiem, ale też jednym z największych metafizyków, filozofów bytu i filozofów człowieka”¹⁸.

Ostatnia, ósma gablota „Dedykacje prof. Stefana Świeżawskiego” zawierała wybór nadbitek z artykułami profesora, które ofiarował innym naukowcom filozofom ze swoją dedykacją. Wpisy były dedykowane m.in. ks. prof. Marianowi Kurdziałkowi: „Drogiemu Marianowi bardzo serdecznie – i z prośbą o przyjęcie”, „Cieszę się – kochany Marianie – że kolegujemy się w tym Tomie!”, prof. Zenonowi Kałuży: „Drogiemu Zenkowi z serdecznym podziękowaniem za pamięć o nas i z najlepszymi życzeniami owocnego i pełnego błogosławieństwa roku 1993”¹⁹. Artykuły te zostały przez obdarowanych przekazane do zbiorów Biblioteki Wydziału Filozofii, podobnie jak praca Władysława Tatarkiewicza ofiarowana profesorowi z dedykacją: „Stefana Świeżawskiego, który swymi dziełami, a w szczególności wielkim dziełem o XV wieku, tyle dat wyjaśnił i tyle przesunął granic w dziejach myśli, może zainteresuje opisana tu granica między XVI a XVII wiekiem”, opatrzona następnie przez niego uwagami i notatkami²⁰.

Otwarcu wystawy towarzyszyła prezentacja zdjęć prof. Świeżawskiego oraz fragmenty filmu *Profesor Stefan Świeżawski*²¹.

Wystawę można było oglądać do 5 lutego 2025 roku. Prezentowane na niej materiały (m.in. dokumenty, rękopisy, maszynopisy, książki, pamiątki) pocho-

¹⁵ Praca S. Świeżawskiego *Święty Tomasz na nowo odczytany* (Kraków 1983; wyd. 2, Poznań 1995; wyd. 3, Poznań 2002) w przekładach: *Redécouvrir Thomas d'Aquin* (trad. M. Stokowska, É. Ibarra, Paris 1989); *St. Thomas Revisited* (transl. T. Sandok, New York 1995).

¹⁶ Książka *Byt. Zagadnienia filozofii tomistycznej* (Lublin 1948; wyd. 2, Lublin 1961; wyd. 3, Kraków 1999) to jedna z ważniejszych prac prof. Świeżawskiego dotycząca filozofii tomistycznej.

¹⁷ Część *Sumy teologicznej* św. Tomasza w przekładzie i tłumaczeniu S. Świeżawskiego: *Traktat o człowieku. Suma teologii 1, 75-89*, Poznań 1956; wyd. 2, Kęty 1998.

¹⁸ S. Świeżawski, T. Królak, *Kontemplacja i zdradzony świat. Rozmowy z prof. Stefanem Świeżawskim*, Poznań 1999, s. 137.

¹⁹ Artykuły S. Świeżawskiego z wymienionymi dedykacjami (ze zbiorów Biblioteki Wydziału Filozofii KUL): *Filozofia w Europie w XV wieku*, sygn. AN 91/3 (nadbítka z: „Studia Mediawistyczne”, 13 (1971) s. 109-159); *La crise du rationalisme*, sygn. AN 91/2 (nadbítka z: *Images of Man in Ancient and Medieval Thought*, ed. F. Bossier et al., Leuven 1976, s. 357-368); *Le problème du corps et de la corporéité dans la philosophie du XVIe siècle*, sygn. AN 91/7 (nadbítka z: *Historia philosophiae Medii Aevi*, Hg. B. Mojsisich, O. Pluta, Amsterdam 1991, s. 967-977).

²⁰ W. Tatarkiewicz, *L'estetica romantica del 1600*, Wrocław 1968 (egzemplarz z dedykacją Tatarkiewicza i notatkami Świeżawskiego: Biblioteka Wydziału Filozofii KUL, sygn. Mt 2986).

²¹ *Profesor Stefan Świeżawski*, reż. P. Woldan, Artrama 2006.

dziły ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, w tym z Oddziału Zbiorów Specjalnych, oraz z Biblioteki Wydziału Filozofii KUL, a prezentowane fotografie z Archiwum Uniwersyteckiego KUL.

Słowa kluczowe: Stefan Swieżawski; Biblioteka Uniwersytecka KUL; Biblioteka Wydziału Filozofii KUL; Wydział Filozofii KUL; zbiory biblioteczne